

Türk Dış Politikası Balkanlar’da Nasıl Algılanıyor?

Bir ülkenin dış politikadaki başarısını belirleyen o ülkenin kendisini nasıl gördüğünden ziyade, başkaları tarafından nasıl algılandığıdır. Söz konusu algılar bir ülke için fırsatlar yaratabileceği gibi, dış politikasının önüne engeller de çıkartılabilir. Son yıllarda Türk dış politikasında görülen dinamizm Balkan ülkelerinde de tartışılıyor. Türkiye’nin özellikle Balkanlar’da neler yapmaya çalıştığı anlaşılmaya çalışıyor. Türk dış politikası Balkan ülkelerinin medyasında daha önce hiç bu kadar yer almamıştı. Diğer taraftan, Türkiye’nin dış politikası da önceki dönemlerden çok daha fazla bölgedeki konferanslarda tartışma konusu oluyor.

Türk yetkililer ve Türk diplomatlar Türkiye’nin Balkan politikasının temel parametrelerini değişik vesilelerde açık ve net bir şekilde ortaya koyuyorlar. Ancak resmi açıklamalardan memnun olmayan Balkan ülkelerinin aydın kesimi, genel olarak Türkiye’nin Balkan politikasına ilişkin daha bilinmedik ve daha gizemli hikâyeler “keşfetme” çabası içinde.

Son üç yıl içinde Balkan ülkelerinin medya kaynaklarındaki yansımalarından, benim de katıldığım değişik konferanslarda Türkiye’ye ilişkin yapılan konuşmalardan ve birçok ikili görüşmemden hareketle, Balkanlar’da iki çeşit Türkiye algısının var olduğunu söylemek mümkün. Bir tarafta “yükselen Türkiye” algısı gelişirken, diğer taraftan bazı çevreler Balkanlar’da Türkiye’ye ilişkin “Neo-Osmanlılık korkusu” yaratmada başarılı oldular.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/105/Erhan+Turbedar+Dr.>

Yükselen Türkiye Algısı

Son yıllarda Türkiye’nin sergilediği ekonomik başarı; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında yapılan iyileştirmeler ve Ankara’nın aktif dış politikası, Balkanlar’da yükselen Türkiye algısını şekillendiren temel öğeler oldu. Benzer şekilde Türkiye’yi demokrasi, küreselleşme, modernite ve İslam değerlerini birlikte barındıran ülke olarak önemseyenler de bulunuyor. Bunun yanında, Türk dizilerinin son yıllarda Balkan ülkelerinin özel televizyon kanallarında izlenme rekorları kırdığı da belirtilmeli. Söz konusu dizilerin, Türkiye’nin Balkanlar’daki imajının düzeltilmesinde önemli katkıları oluyor.

Türkiye Balkanlar’da özellikle, küresel ekonomik krize rağmen ekonomisi büyüyen bir ülke olarak dikkat çekmeyi başardı. Bu nedenle Balkan ülkelerinde Türk yatırımlarına, daha önce görülmemiş düzeyde ilgi gösterilmeye başlandı. Özellikle Batı Balkan ülkeleri daha çok Türk sermayesi çekebilmenin arayışları içindeler. Önümüzdeki yıllarda Türk iş dünyasının Balkanlar’daki ekonomik varlığının daha fazla artması beklenebilir.

Neo-Osmanlılık Korkusu

Pozitif bir resmin yanında, Balkanlar’da Türkiye’ye ilişkin olumsuz tablo da çiziliyor. İşin kötüsü, söz konusu olumsuz tablo kamuoyunun dikkatini daha fazla çekiyor. Her şeyden önce Türkiye’nin Arap dünyasına gösterdiği yakın ilgi, toplam nüfusun yüzde 88’ini Hristiyanların oluşturduğu 10 Balkan ülkesinde, Türkiye’nin İslam dünyası ile bir ittifak kurma arayışı içinde olduğu yönünde bir algı yarattı. Dahası, Türkiye’nin İslam dünyasıyla yakınlaşıyor olmasının Türk milli çıkarlarından çok, ideolojik sebeplerden kaynaklandığına inanılıyor. Ankara’nın dış politikada Batı’dan bağımsız hareket edebileceğini göstermeye çalışıyor olması da Balkan ülkelerinde Türk dış politikasının tartışılmasına neden oluyor. Türkiye’ye ilişkin negatif algının yayılmasında öncülük edenlerin, genel olarak İslam’a önyargılarla bakan kesimler olduğu ortada. Ancak, Balkanlar’da Türklere karşı var olan derin tarihsel önyargılar, Neo-Osmanlılık korkusunu yaymaya çalışanların ve Türkiye’nin Balkanlar’a yönelik “gizli gündeminin” bulunduğunu iddia edenlerin ciddiye alınmasına zemin hazırlıyor.

Ders kitapları, bir ülkenin halkına yönelik propaganda yapmanın en etkili araçları arasında bulunuyor. Tarih ders kitapları ise, halkta genel kabul gören yargı, değer ve ifadeleri içermeye eğiliminde. Balkan ülkelerinin okullarında okutulan tarih ders kitapları incelendiği zaman, Türklerle özdeşleştirdikleri Osmanlı’yı mutlu anılarla hatırlamadıkları anlaşıyor. Balkanlar’da nesiller, Türklerin düşman olarak gösterildiği kitapları okuyarak yetiştiriliyor. Gallup Balkan Monitor’un 2010 tarihli anket sonuçlarına göre, Arnavutluk’ta halkın yüzde 75,1’i, Bosna-Hersek’te yüzde 60,2’si, Kosova’da yüzde 93,2’si ve Makedonya’da 76,6’sı Türkiye’yi dost ülke olarak görüyor. Ne var ki, Batı Balkanlar’ın Müslüman nüfusu yoğun olmayan ülkelerinde durum farklılaşıyor. Örneğin, 2010’da Hırvatistan’da halkın yüzde 26,7’si Türkiye’yi dost ülke olarak görürken, bu sonuç Karadağ’da yüzde 33,5, Sırbistan’da ise yüzde 18,2 gibi düşük bir düzeydeydi.

Türkiye’ye ilişkin yürütülen Neo-Osmanlılık propagandasının ve tarih kitaplarının etkisi altında kalanlar, Türkiye’nin Balkanlar’a yönelik bütün girişimlerini olumsuz karşılıyorlar. Nedenine gelince, Türkiye’nin Balkanlar’a yönelik siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim boyutları olan bir yayılma stratejisinin bulunduğu inaniyorlar. Örneğin, söz konusu çevreler bölgedeki Türk yatırımlarına “Türklerin ekonomik istilası” gözüyle bakarak rahatsızlıklarını dile getiriyorlar. Kosova örneğinde olduğu gibi, Türklerin değil, Almanların sermayesini teşvik etmeliyiz diyenler de olabiliyor. Diğer taraftan Türk dizilerinin bölgede izleniyor olmasını Türk dizi sektörünün başarısından ziyade, Türklerin kültürel istilası olarak görenler de bulunuyor. Arnavutlar arasında ise zaman zaman Türk dizilerinin Arnavut kimliğine zarar verdiği yönünde değerlendirmeler yapanlar bile çıkabiliyor.

Balkan ülkelerinde Türklere karşı önyargının ne kadar güçlü olduğunu, Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov’un 20 Mart 2012’deki Ankara ziyareti ardından da görmek mümkün oldu. Söz konusu ziyaret son

derece başarılı geçti. Türk ve Bulgar heyetleri arasında basın, ulaştırma, iletişim teknolojileri, turizm, kültür, ekonomi ve enerji gibi alanlarda 17 belgeye imza atıldı. Bu yönde başarılı bir ziyaretin gerçekleşmiş olmasına rağmen, Bulgar medyası buradan da olumsuzluklar çıkartmayı başardı. Her şeyden önce Türkiye’nin vaatlerini yeterince samimi bulmayanlar ve Türklere güvenilmemesi gerektiğini söyleyenler oldu. Borisov’un resmi karşılama töreni kıtasını Türkçe olarak “Merhaba asker” diye selamlaması ise Bulgar milliyetçilerini kızdırdı. Borisov’un bu şekilde Türkçe seslenmesini Bulgarlar açısından aşağılayıcı bulanlar olmuştu. Bunun dışında, durup dururken Türkiye’yi Neo-Osmanlılıkla suçlayanlar da oldu. Bu arada Balkan ülkeleri içinden Yunanistan ve Bulgaristan’da Türkiye ve Türkler üzerinden iç siyasetin de yürütülmeye çalışıldığı gözden kaçırılmamalı.

5-6 Nisan 2012’de Türkiye’ye resmi ziyaret gerçekleştiren Arnavutluk Başbakanı Sali Berişa’yla da Borisov’a benzer bir durum yaşandı. Ankara’da yaptığı konuşmasında Berişa Türklerle Arnavutları kardeş milletler olarak nitelediği için, böyle nitelemeyi hazmedemeyen Arnavutluk medyasında adeta bir eleştiri bombardımanına tutuldu.

Brüksel’le Ters Düşmeme Kaygısı

Türkiye’nin Balkanlar’daki varlığı bölge dışı aktörlerde de bir çeşit rahatsızlık yaratıyor. Özellikle bazı Batılı ülkeler, Türkiye’nin ekonomik açıdan güçlendikçe, Balkanlar’da daha fazla nüfuz elde etmek için çabalayabileceğinden endişeleniyor. Muhtemelen bazı Avrupalı ülkeler, Türkiye’nin Balkanlar’daki varlığının artması durumunda, kendilerinin bölgede daha dezavantajlı konuma düşebileceklerini düşünüyorlardır. Bu nedenle Neo-Osmanlılık korkusunun Balkanlar’da yayılmasında bölge dışı aktörlerin de katkısının bulunduğu söylenebilir.

Türkiye’nin Balkanlar’daki varlığına en sıcak bakan, resmi rakamlara göre bölge nüfusunun yaklaşık yüzde 12’sine karşılık gelen Müslüman kesimler. Bunların içinden sayıca az olan daha dindarlar, Türkiye’nin Balkanlar’daki bütün aktivitelerine büyük heyecanla yaklaşıyor. Kendilerini Avrupa yanlısı olarak tanıtan Balkanlar’daki Müslümanların daha büyük bir kısmı ise, Türkiye’nin Balkanlar’da Brüksel’le eşgüdüm içinde hareket etmesini bekliyor. Söz konusu Müslümanlar, Ankara ile Brüksel’in Balkanlar’da herhangi bir şekilde rekabet ediyor durumuna düşmelerini istemiyor.

Türkiye’nin üst düzey yetkilileri her vesileyle Batı Balkan ülkelerinin NATO ve AB üyeliklerini desteklediklerini dile getiriyor. Gerçi bazı Türk bürokratlar, Balkanlar’ın tamamı AB üyesi olunca, bölgedeki Türk ve diğer Müslümanların bile Türkiye’den iyice uzaklaşabileceği endişesini taşıyor. Bu nedenle bazı çevreler Ankara ile Brüksel’in Balkanlar’da çıkar çatışması yaşadığına inanıyor. AB üyeliğini hedefleyen Batı Balkan ülkelerinin ise Brüksel’i üzebilecekleri endişesiyle, Türkiye’yle çok fazla içli dışlı olmamaya özen gösterdikleri apaçık ortada.

Balkan ülkelerinde komplo teorilerine düşkünlük oldukça büyük. Bölgede geliştirilen bir komplo teorisine göre, Brüksel genişleme sürecini belli bir müddet askıya alacak, Batı Balkanlar’da doğan boşluğu ise Türkiye ve Rusya doldurmaya çalışacak. Böyle bir komplonun yarattığı soru işaretleri nedeniyle, Aralık 2011’de Türkiye’den Balkan Ülkeleri Parlamenterler Asamblesi’nin kurulması yönünde öneri gelince, bölge ülkelerinin medyasında yeniden Türk karşıtı kıyamet koparıldı. Söz konusu öneriyle Türkiye’nin Batı Balkanlar’ı AB’den koparmayı amaçladığı yönünde değerlendirmeler yapıldı.

Bilgi Eksikliği

Balkanlar’da Türkiye’ye ilişkin büyük bir bilgi eksikliği bulunuyor. Özellikle Batı Balkanlar’da Türkiye’ye ilişkin yapılan ve ciddi sayılabilecek çalışmalar oldukça nadir. Yunanistan ve kısmen Bulgaristan hariç, daha önce Türkiye’yle doğru dürüst ilgilenmeyen Balkan ülkeleri, yeni yeni Türkiye’yi düşünmeye ve öğrenmeye çalışıyorlar. Türkiye’ye ilişkin bilgi eksikliğinin, Türk dış politikasına yönelik yanlış değerlendirmelerin yapılmasında önemli katkısı olabiliyor. Bu noktada bölgeden ünlü bir gazetecinin “Buralardaki Türk kurumlarının başına gönderdiğiniz temsilcilerin davranış ve aktiviteleri

neyse, bizim için Türkiye odur” şeklindeki sözlerini de paylaşmakta fayda var. Bu sözler, Balkanlar’daki Türk temsilcilerin işinin hiç de kolay olmadığını ve görevlerini bulundukları ülkelerin gerçeklerine uygun olacak şekilde ve hassasiyetle icra etmeleri gerektiğini gösteriyor. Bazı Türk vatandaşlarının bölgeye gerçekleştirdikleri ziyaretler sırasında verdikleri vaatler de, Balkanlar’daki Türk temsilcilerini zorda bırakabiliyor. Yetkisi olmadığı halde adeta Türkiye’nin temsilcisiymiş gibi Balkan ülkelerinde gezenler, devamı gelmeyen vaatlerde bulununca, Türkiye bölgede “sözünü tutmayan ülke” olarak da anılabiliyor.

Bilgi eksikliğinden söz açılmışken, bireysel düzeyde değil, kurumsal düzeyde Türkiye’nin de Balkanlar’ı ne ölçüde tanıdığı ve bildiği haklı olarak sorulabilir. Biri-iki kaynak dışında, basılı Türk medyasının genel olarak Balkanlar’a karşı ilgisiz olduğu söylenebilir. Diğer taraftan önde gelen Türk televizyonlarında Balkanlar’a ilişkin bir canlı yayın tartışmasının en son ne zaman yapıldığını hatırlamak zor. Ayrıca Balkan ülkelerinin medya kaynaklarında zaman zaman Türkiye’ye yöneltilen eleştirilerin Türk medyasına aktarılmadığı da anlaşılması zor olan bir gerçek.

YÖK’ün bünyesindeki veritabanı üzerinden inceleme yapıldığında, son yıllarda Balkanlar’a ilişkin yazılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde bir azalmanın olduğu tespit edilebilir. Nitekim 2008-2010 yılları arasında Türkiye’deki üniversitelerde Balkanlar’a ilişkin yazılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde yüzde 54 oranında bir gerileme yaşanmıştır. Bu çerçevede, Balkanlar’da göreceli olarak daha sakin bir döneme girilmiş olmasıyla birlikte, bu bölgeye yönelik akademik ilginin azalmaya başladığı ve muhtemelen ilginin daha farklı bölgelere kaydığı tespiti yapılabilir.

Devlet kurumlarına gelince, önemli görevi olan değerli bir dostum bir seferinde “Hocam, Saraybosna’da bir mekânda Kurtlar Vadisi’ni izleyen üç kişiye rastladım, çok şaşırdım. Buradan Balkanlar’da bizi çok sevdiklerini anladım” şeklinde konuşmuştu. Diğer taraftan, bazı Türk bürokratlarının, Kosova’nın başkenti Priştine’nin göbeğinde Arnavutlarca inşa edilen dev katedrali ve yakınında bulunan Bill Clinton heykelini ilk gördüklerinde ne kadar şaşırdıklarına da şahit olunabilir. Elbette, doğrudan doğruya Türk dış politikasında karar verici konumunda olmayanlar üzerinden bazı sonuçlara varmak doğru değildir. Ancak galiba Türkiye’de büyük bir kesim, günümüzde tamamen değişmiş olan Balkanlar’ı yaygın olarak, Osmanlı döneminde bırakılan şekliyle hatırlıyor. Bu yüzden bölgeye ilk gidişlerde, Bosna-Hersek dahil, görülenler umulanlardan çok daha farklı olabiliyor.